
Dorde Latinović

Alternativna globalizacija

Uvod

Bauk kruži svijetom, bauk antiglobalizma. Sve globalne sile Starog i Novog svijeta udružile su se protiv tog bauka: Evropska unija, NATO, Međunarodni monetarni fond, Svjetska banka, STO, G-8, Rimski klub, Svjetski ekonomski forum, Trilateralna komisija, berzanski mešetari sa Vol Strita, naftni lobiji, medijski moguli i mnogi drugi. Time su ovi promotori globalizacije priznali antiglobalistički pokret kao globalnu silu. Možda će se ova parafraza starog Komunističkog manifesta na početku ovog teksta nekome učiniti kao pretjerano poređenje, izrečeno tonom koji zvuči kao objava sljedeće revolucije, ali njena upotreba je prvenstveno literarne prirode samo s jednim ciljem: da skrene pažnju na jednu novu pojavu, karakterističnu za naše vrijeme. Pred nas se postavljaju mnoga pitanja. Ko su i šta hoće antiglobalisti? Da li uopšte postoje "antiglobalisti"? Predstavljaju li antiglobalisti posljednje Marksovo ukazanje? Je li riječ o novom "subjektu revolucije", kako su ga zamišljali marksisti i drugi intelektualci sa ljevice? Nova pobuna antiglobalista, čini se, postaje svjetskim pitanjem broj jedan kroz otpor svjetskom procesu globalizacije. Slučaj istorije je htio da je upravo propast socijalizma na Istoku našem vremenu i svijetu dala globalnu dimenziju dominacije kapitalizma na "kraju istorije". Umjesto kraja došlo je prije svega do "ubrzanja istorije", što je dovelo do potpunog preoblikovanja svjetske političke, ekonomske i međunarodne scene. Globalizacija je svjetski proces, pa prema tome i antiglobalizam, po prirodi svoga nastanka i ideala kojima teži, postaje globalni svjetski pokret. Prije nego razmotrimo osnovna stajališta i aktere antiglobalističkog pokreta potrebno je da se upoznamo sa glavnim tokom i dimenzijama same globalizacije.

Druga strana globalizacije

Svijet prolazi kroz proces globalizacije. O globalizaciji je napisano toliko knjiga da se može govoriti o novoj naučnoj paradigmi. U Francuskoj je nazivaju mondijalizacija. Mnogo je onih koji vjeruju da je u pitanju potpuno nov fenomen i pojava, dok drugi misle da se radi o procesu koji ima korijene u davnoj prošlosti ljudske istorije, koji je samo vremenom mijenjao formu svoje pojavnosti. Tako Ema Bonino, članica Evropskog parlamenta, tvrdi: "Nemojmo se zavaravati, globalizacija nije novi fenomen, ona postoji koliko i čovječanstvo, samo što je zahvaljujući razvoju tehnologije taj proces sve brži. Cijeli svijet živi ubrzanim tempom. Kada sam bila djevojčica, ilegalni imigranti su, skriveni u potpalublju, do Amerike putovali 60 dana, a danas sjednu u avion i za pet sati su u Njujorku. Kako kaže jedan moj prijatelj, globalizacija je poput rijeke, ne možemo je zaustaviti, ali je možemo preusmjeriti. Danas je ona samo ekonomska i temelji se na slobodnom tržištu, pri čemu se mi Evropljani protekcionističkim mjerama štitimo od uvoza proizvoda iz zemalja Trećeg svijeta, a ne želimo ni njihove stanovnike u svojim državama." Globalizacija je sveopšti proces civilizacijskog preobražaja savremenog svijeta. Za mnoge ljude i zemlje ona je amerikanizacija ili vesternizacija svijeta. Globalizacija kao ključna filozofija "smanjivanja svijeta" nije samo ekonomska već je i politička, tehnološka i kulturna mijena i drama. Globalizacija je objektivni proces i ne može mu izbjeći nijedna država, narod i područje ljudske aktivnosti. Teoriju globalizacije razvio je osamdesetih godina prošlog vijeka Ronald Robertson na temelju koncepta modernizacije kao društvenog procesa koji se odvija na globalnom nivou. Teorijsku pripremu pojave teorije globalizacije izvršili su u društvenoj nauci sociolozi Wolt Rostov i Talkot Parsons svojim radovima o modernizaciji i razvoju zemalja Trećeg svijeta po modelu modernizacijskih iskustava Zapada. Koncept globalizacije počeo se uobličavati u ekonomiji, političkoj i društvenoj nauci i kao odgovor na neomarksističku teoriju svjetskog sistema američkog sociologa Imanuela Volerstina sedamdesetih godina prošlog vijeka kao i Aminovu teoriju zavisnog razvoja i imperijalizma, u čijoj osnovi se nalazi teza o tome da je za zaostajanje zemalja Trećeg svijeta kriv svjetski kapitalistički sistem. Koristeći se njihovom terminologijom, mi se danas nalazimo u situaciji svojevrzne globalne tranzicije. Globalizacija je proces pun paradoksa. Obim spoljnotrgovinske razmjene među zemljama povećao se nebrojeno puta. Svijet nikad nije proizvodio toliko bogatstva, a još uvijek veliki njegov dio guši se u elementarnom siromaštvu. Svakoga

dana na globalnom tržištu novca okrene se više triliona dolara, što je ogromno povećanje u odnosu na zadnjih deset godina. Za pedeset godina globalno bogatstvo uvećalo se šest puta. Dvjesto pedeset pet svjetskih milijardera posjeduje više bogatstva od zemalja koje čine 45 odsto svjetskog stanovništva. Kako nas obavještava Entoni Gidens, britanski sociolog i teoretičar globalizacije, udio najsiromašnije petine svjetske populacije u globalnim prihodima u posljednjih je deset godina pao s 2,5 % na 1,4 %. S druge strane, udio koji ide najbogatijoj petini se povećao sa 70 % na 85 %. Danas trećina čovječanstva živi s manje od dolara na dan, dok su švajcarske krave subvencionirane s pet dolara dnevno. Velika Amerika danas svakog dana izdvoji deset miliona dolara za poticaj proizvodnji pamuka, a samo tri miliona za pomoć nerazvijenom svijetu. Četiri stotine bogatih Amerikanaca zarađuju više nego 166 miliona Afrikanaca. Mnoge male zemlje su bogatije danas nego dvadesetak godina ranije usljed djelovanja procesa globalizacije, ali isto tako 54 zemlje svijeta danas su siromašnije nego prije 1990-ih godina. Demografske procjene govore da će 2050. godine na svijetu biti devet i po milijardi ljudi, od kojih će nekih osam milijardi i trista miliona živjeti u "trećem svijetu", uglavnom siromašnom. Danas u svijetu ima 200 miliona pothranjene djece, a četrnaest miliona godišnje umire od gladi. Vojni budžet SAD danas iznosi oko 386 milijardi dolara, što je mnogo više od bruto društvenog proizvoda mnogih zemalja. Prema podacima organizacije UNDP (United Nations Development Programme) jedna petina bogatih raspolaže sa devedeset posto svjetskog bruto društvenog proizvoda. Rasprave između globalista i antiglobalista o efektima globalizacije traju godinama. Zagovornici globalizacije tvrde da globalizacija ipak svijetu donosi više koristi nego štete. Prema njima, tačno je da danas na svijetu ima 1,3 milijarde ljudi koji žive s manje od jednog dolara dnevno i tačno je da se taj broj nije smanjio od 1950. godine, ali isto tako treba znati da je taj broj 1950. godine predstavljao 55 % svjetske populacije, a danas predstavlja 24 %. Prema relevantnijim podacima, 1970. godine na svijetu je bilo 46,5 % pothranjene djece, a danas ih je 27 %. Prema procjenama Svjetske banke, 2060. godine ljudi će živjeti duže od 80 godina. Sve se ovo navodi kao argument u korist globalizacije. Prema jednom optimističnom i pozitivnom scenariju budućnosti, globalizacija ukida granice među zemljama i narodima, smanjuje barijere u svjetskoj trgovini, povećava svjetsko bogatstvo, povećava i ubrzava protok informacija u svijetu, podiže životni standard ljudi i pruža veće šanse pojedincima nudeći im nove mogućnosti izbora. Prema drugom, katastrofičnom scenariju budućnosti, globalizacija ukida granice, ali

derogira zakone i ostavlja ljude bez zaštite, uspostavlja vladavinu multinacionalnih kompanija, ne poštuje prava građana u oblasti ekologije, povećava jaz između bogatih i siromašnih i donosi nove rizike pojedincima. Riječ je u osnovi o protivljenju globalizaciji određenog tipa. Zato se moramo zapitati: Ko čini savremeni pokret antiglobalista u svijetu? Obistinjuje li se teza gurua socijalnih i političkih pokreta s kraja 60-ih godina, američkog filozofa i sociologa Herberta Markuzea o pobuni marginalaca i autsajdera. Je li u pitanju nova kontrarevolucija i revolt?

Alterglobalistički pokret

Termin "antiglobalizam" nije najadekvatniji naziv za označavanje onoga na šta se ovaj pojam danas odnosi. Ovaj naziv odbacuju i sami njegovi predstavnici. Prema njima, pravi naziv bio bi "antikorporacijska globalizacija". Stoga oni svim silama nastoje uobičajeni naziv u javnosti »No Global« promijeniti u »New Global«, što im ne uspijeva uvijek. Antiglobalizam je, u prvom redu, zajednički radni naziv, naširoko prihvaćen u intelektualnim, političkim, kulturnim i medijskim krugovima, za praktični globalni društveni pokret, koji se protivi negativnim efektima globalizacije. Antiglobalistički pokret je socijalno i ideološki heterogen, jer ga čine pripadnici različitih političkih grupacija, komunističkih, socijalističkih, anarhističkih, sindikalističkih, hrišćanskih, mirovnih, ekoloških i drugih lokalnih i nevladinih grupa i organizacija i inicijativa. Antiglobalistički pokret po svojoj unutrašnjoj strukturi je "pokret pokreta", difuzni nehijerarhijski "kišobran" različitih autonomnih grupa, okupljenih oko jednog zajedničkog cilja - borbe protiv korporativnog kapitalizma. I pored toga, antiglobalisti su relativno homogeni po pitanju osnovnih problema savremenog svijeta. Unutar antiglobalističkog pokreta danas postoje dvije glavne struje. Jedna, radikalna struja zalaže se za potpuno ukidanje velikih svjetskih institucija poput Svjetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda, Svjetske trgovinske organizacije i njima sličnih, koje antiglobalisti smatraju glavnim uzrokom postojeće nepravedne globalizacije. Druga, umjerena struja zalaže se za reorganizaciju ovih institucija uključujući i OUN. No global organizacije uključuju široku mrežu danas poznatih i antiglobalistički deklariranih organizacija, od Foruma za jednu novu Evropu, francuske grupacije Attac, radikalnih članova ekološkog pokreta Greenpeace, italijanske grupe Ya Basta, antiratne američke organizacije Answer (Odgovor), Zelene akcije, pripadnika tzv. "Crnog bloka", koji se

smatraju najnasilnijim predstavnicima ovog pokreta, do "Neposlušnih" iz italijanske mreže antiglobalista i mnoge druge. Najjače i najjorganizovanije antiglobalističke organizacije danas djeluju u Italiji, Francuskoj, Španiji, Velikoj Britaniji, SAD i Kanadi. Istorija nastanka antiglobalističkog pokreta seže u 1995. godinu, u vrijeme formiranja Svjetske trgovinske organizacije (STO). Prvi veliki antiglobalistički skup održan je krajem 1999. godine u Sijetlu, na kome se okupilo više od 100.000 demonstranata povodom ministarskog sastanka Svjetske trgovinske organizacije. Odatle su antiglobalisti započeli svoj svjetski pohod i nastavili ga masovnim skupovima od Vašingtona, preko Praga, Geteborga, Kvebeka, Denove, Sidneja, Firenze, Barcelone, Evijana, Ženeve i Bombaja. Antiglobalisti su 2000. godine odlučili formalizovati i institucionalizovati svoje zajedničke aktivnosti, pa su iste godine osnovali Svjetski socijalni forum kao pandan Svjetskom ekonomskom forumu, koji se održava u švajcarskom gradu Davosu. U posljednjih sedam godina održano je na desetine protestnih skupova i akcija širom svijeta, na kojima se okupljao sve veći broj pristalica. Konačno, 2002. godine u Firenci, na Evropskom socijalnom forumu, završnog dana na mirovnom maršu okupilo se preko pola miliona ljudi iz cijele Evrope. Prvi Svjetski socijalni forum održan je u brazilskom gradu Porto Alegreu 2001. godine, na kome se okupilo preko dvadeset hiljada učesnika iz cijeloga svijeta. Na ovom skupu je odlučeno da se pokrenu i organizuju kontinentalni socijalni forumi kao glavni oblik protestnog djelovanja antiglobalista. Od tada svake godine održavani su svjetski socijalni forumi, a posljednji je održan početkom 2004. godine u indijskom megalopolisu Bombaju. Svoje protestne skupove antiglobalisti su uglavnom organizovali u poznatim svjetskim i mondenskim mjestima, odmaralištima, ljetovalištima i drugim centrima, u kojima su se okupljali i držali svoje sastanke predstavnici svjetske političke i poslovne elite. Antiglobalisti bi obično svoje proteste i skupove organizovali kao paralelna javna okupljanja zvaničnim sastancima svjetskih moćnika skrećući tako pažnju javnosti na sebe, upućujući svoje otvorene poruke vladarima svijeta. Iako je većina antiglobalista pacifistički orjentisana, mnogi njihovi protestni skupovi praćeni su nasiljem, uličnim neredima i sukobima sa lokalnom policijom. Zbog masovnih i radikalnih protesta antiglobalista mnoge države su morale mobilisati posebne specijalne snage kao preventivne mjere obezbjeđenja održavanja skupova svjetskih državnika ili ih preseliti izvan velikih gradova u daleka i nepristupačna mjesta, kojima je pristup teži kako bi preduprijedili moguće proteste i nered. Antiglobalisti ističu da nisu protiv tehnološkog napretaka, već protiv negativnog trenda globalizacije, u kome se ekonomska dobit i profit stavljaju iznad

vrijednosti zaštite čovjekove okoline i prava ljudi. Antiglobalistički pokret je okrenut "protiv korporativno vođene globalizacije", tj. protiv prilagođavanja svjetske ekonomije interesima velikih kompanija i interesima krupnog kapitala. Antiglobalisti smatraju da to prilagođavanje provode svjetske institucije poput Svjetske trgovinske organizacije (STO), Međunarodnog monetarnog fonda (MFF) i Svjetske banke. Globalni ekonomski koncept koji kritikuju antiglobalisti je prije svega "neoliberalizam". Njegov osnovni postulat jest "samoregulacija tržišta", bez državne intervencije u "tržišnu utakmicu". Pored neoliberalizma, antiglobalisti se oštro protive savremenim oblicima neokolonijalizma, rata, seksizma, rasizma, ksenofobije i drugim pošastima savremenog doba. Meta praktičnih protestnih akcija antiglobalista su, pored velikih svjetskih organizacija, i multinacionalne kompanije. a prije svih: "Mcdonalds", "IBM", "Coca Cola", "Nestle", "Sviser", "Šel", "Ford" i druge ikone globalnog kapitalizma. Intelektualni podstrek i predtekst nastanku antiglobalističkog pokreta dali su brojni svjetski intelektualci svojim teorijskim, naučnim i publicističkim radovima i knjigama u kojima su pisali o globalizaciji, a naročito o njenim negativnim i nepravednim stranama po svjetsku zajednicu. Jedan od takvih je, prije svega, američki intelektualac lijeve provenijencije Noam Čomski. On u svojim analizama globalnog kapitalizma smatra da neoliberalizam poništava razne socijalne i demokratske tekovine, izborne u prethodnom vijeku. Krupni kapital, po njegovom shvatanju, prodire u "zemlje u razvoju" i uz političku podršku i pritisak, prilagođava njihove sisteme svojoj potrazi za jeftinom radnom snagom, čime "retroaktivno" snižava radnička prava na Zapadu. Svjetski bestseller, knjiga nobelovca Džozefa E. Stiglica, "Protivrječnosti globalizacije", prevedena na 27 jezika svijeta, predstavlja ključni argument koji je preoblikovao svjetsku debatu o globalizaciji i usmjerio je u pravcu sagledavanja njenih negativnih posljedica. Kanadanka Naomi Klajn napisala je knjigu "No Logo", koja je postala svjetski bestseller i koja se danas smatra "biblijom" svih autentičnih antiglobalista. Mnogi analitičari ovu knjigu upoređuju sa "Kapitalom" savremenog doba. U svojoj knjizi ova mlada autorica iznosi tezu i dokazuje da velike multinacionalne kompanije kreiraju i nude zavodljivi životni stil i svijet robnih marki za odrasle, što je po njoj samo novi oblik ekonomskog imperijalizma. Prije tri godine Michael Hardt i Antonio Negri objavili su kulturnu knjigu "Imperij", koja je u kratkom vremenu postala vodič za akciju svih antiglobalista svijeta, koji su preuzeli mnoge njene lozinke i teorijske argumente. Knjiga je napisana u propovjednom stilu "Komunističkog manifesta" za 21. vijek i očigledno su autori imali u vidu praktičnu potrebu definisanja i oživljavanja

nove strategije ljevice, uhvaćene u istorijskom drijemežu. Također, nezaobilazan izvor antiglobalističkom diskursu treba tražiti u knjizi švajcarskog profesora sociologije Žana Ciglera "Novi gospodari svijeta i njihovi protivnici", u kojoj ovaj autor nemilosrdno, argumentima i vjerničkom posvećenošću, kritikuje "globalizaciju u jednom smjeru". Poznati francuski sociolog Edgar Moren današnji svijet poredi sa haotičnim stvaranjem embriona društva-svijeta, u kome postoji teritorija cijele planete, postoje sredstva za komunikaciju, od aviona do interneta, ali nedostaju ograničenja organizovanog društva, kao što su zakoni, pravo, globalna solidarnost i svjetska demokratska kontrola. Ovoj grupi treba pridodati i stavove "preobraćenog" Džordža Soroša, koji se obogatio na špekulativnoj politici svjetskog kapitala, a sada se zalaže za preusmjeravanje globalizacije u pravcu veće humanizacije i izgradnje globalnog građanskog društva. Čak i najbogatiji čovjek na svijetu, Bil Gejts, sa tribine Svjetskog ekonomskog foruma u Davosu, upozorava najmoćnije ekonomske vladare svijeta na štetne disproporcije u raspodjeli svjetskog bogatstva. Njemu se pridružio ljevičarska zvijezda antiglobalističkog pokreta, brazilski predsjednik Luis Lula da Silva svojim tvrđenjem da je »glad najopasnije oružje za masovno uništavanje«. Dvojica novinara njemačkog nedjeljnika "Špigel" prije nekoliko godina objavili su pomalo senzacionalističku knjigu "Globalna zamka", u kojoj prorokuju razaranje sadašnjih ekonomskih i političkih međunarodnih odnosa i nastanak opšteg haosa u svijetu. Malezijski premijer Mahatir Mohamad u svojoj knjizi "Globalizacija i nove realnosti" daje zastrašujuću sliku globalizacije i posebno njen pogubni uticaj na nerazvijene zemlje i islamski svijet. Od intelektualnih gurua antiglobalističkog pokreta treba spomenuti i Džejmisa Tobina (ovaj američki ekonomist i nobelovac, tvorac teorije o porezima na transakcije, za koje se zalažu antiglobalisti, odbija svoju povezanost sa antiglobalističkim pokretom), Džeremija Rifkina, profesora sociologije, nekad gorljivog pobornika liberalnog kapitalizma, a danas antiglobalističkog »proroka«, i Danija Rodrika, kao i Stivena Bojera, nekadašnjeg ministra u Blerovoj vladi, a danas oštrog kritičara neoliberalističke globalizacije, iransku nobelovku za mir 2003. godine, Širin Ebadi, indijsku književnicu Arundati Roj i mnoge druge. Jedan od lidera antiglobalističkog pokreta je mladi Džoša Ajhen, Amerikanac iz Portlanda, jedan od organizatora prvih velikih antiglobalističkih demonstracija u svijetu. Svjetski simbol antiglobalističkog pokreta je francuski farmer Žoze Bove, koji je reputaciju preteče i predvodnika antiglobalista stekao tridesetogodišnjom upornom borbom za prava pojedinaca, zbog čega je više puta osuđivan i zatvaran. Zato je ovaj francuski farmer redovna zvijezda i obavezni govornik većine

antiglobalističkih skupova i demonstracija širom svijeta. Brojni su odjeci antiglobalizma i sličnih mišljenja iz ekonomije i politike u kulturi. Najviše ih je na "alternativnom" polu rok i pop-scene. Među njima najpoznatija su imena Manu Chao i Femi Kuti. Među filmovima sa naglašenim antiglobalističkim, antikonzumentističkim i antikorporativističkim opredjeljenjem ističu se filmovi: "Zapatista" Ričarda Ravelija i Žakline Soher i "Klub boraca". Nedavno je održan Prvi festival alter-globalističkog filma, na kome je prikazano sedamnaest dokumentarnih filmova na temu negativnih posljedica ekonomske globalizacije. Među njima, svojom autentičnošću tretiranja teme, posebno se ističu filmovi: "Kroz živote ljudi", "Asfaltiranje ljudskih života", "Tražite svoje ulice", "Otjerani -izbjeglice globalne ekonomije", Evropska investiciona banka - stvarnost i fikcija", "Gospodar prstena slobodne trgovine", "Dva Trevora idu u Vašington", "Izbjeljivač", "Mi kupujemo, ali ko plaća?", "Globalna gozba - politika hrane", "Zahtjevajte svoju budućnost", "Choropampa - Cijena zlata", "Odišla i divljaci - zašto Svjetska banka neće spasiti svijet", "Zavještanje" itd. Važni saputnici globalizacije su telekomunikacije i informacione tehnologije. Švedski dvojac Aleksander Bard i Jan Soderkvist nedavno su objavili knjigu "Netokratija", u kojoj prorokuju da svijetu prijeti nova globalna pošast, zvana - informacionalizam! Prema njihovom mišljenju, cilj prvog kolonijalnog projekta kasnog kapitalizma bila je maksimalizacija profita, dok je cilj novog kolonijalnog projekta modernog globalnog kapitalizma maksimalizacija informacija. Informatičko društvo je najviši stadijum hiper-kapitalizma, "sublimiranog na nivou sedativa", u kojem "glavna briga nije povećanje profita, nego sprečavanje nereda i virtualnog nasilja usmjerenog protiv netokratije". Što se tiče knjiga, daleki preteča ovoga diskursa bio je Tomas Pinčon, koji u knjizi "Licitacija predmeta 49" tematizira istoriju komunikacija i monopol pošte. Rus Viktor Pelevin objavio je roman "Generacija P", u kojem ovaj autor teme globalizacije miksuje s marketingom u tranziciji. U tom ironičnom romanu bivše su se obavještajne službe prilagodile vremenu i postale marketinške agencije. Kalle Lasn u knjizi "Culture jam" bavi se marketingom u širem smislu. Lasn je osnivač i pokretač časopisa "Adbusters" ("Istjerivač reklama"), čija je specijalnost parodiranje reklamnih kampanja moćnih kompanija. Georg Ritzer je objavio knjigu "Mekdonaldizacija društva", u kojoj piše o reorganizaciji cijelog društva po "korporativnom modelu". Francuz Mišel Ulebek, na istom fonu kulturološke kritike, objavio je roman "Širenje područja borbe", u kojem se okomljuje na seksualni liberalizam kao produžetak tržišnog. Još jedan Francuz, Paskal Brukner, u svojoj knjizi "Neprestana ushićenost", kritikuje hedonizam i "industriju sreće" u savremenim

globalizacijskim tokovima. Ovom nizu treba dodati nedavno objavljeni roman Friederika Beigbedera, koji je skandalizovao kulturnu javnost stavljajući u naslov svoje knjige cijenu "99 franaka" i koji je postao svjetski hit zahvaljujući načinu na koji pristupa fenomenima savremenog svijeta, a prije svega marketingu i potrošačkom mentalitetu društva. Sredinom ove godine, u jeku rasprava o projektu novog Ustava Evrope, pjevač i brazilski ministar kulture Gilberto Gil i bivši francuski ministar kulture Žak Lang potpisali su i lansirali tzv. "Rimski apel", "za odbranu različitosti kultura i stvarnih utopija" od mondijalizma. Zajedno sa bivšim ministrima istog resora, Portugalcem Manuelom Kariljom i Italijanom Valterom Veltronijem, koji je sada gradonačelnik italijanske prijestonice, oni su inicirali "svjetski pokret kulturnog otpora" kako bi zaštitili "različitost i stvarne utopije". Priznajući da je njihova ideja u ovom trenutku samo načelna, istakli su da baš zbog toga "Rimski apel" upućuju prije svega umjetnicima i intelektualcima da ulože svoje kreativne potencijale u stvaranje i definisanje "svjetskog kulturnog otpora", pokreta koji bi bio "ambiciozan, utopijski i konstruktivan" i borio se protiv duhovnog niveliranja i stereotipa koji nameće mondijalizacija. Namjera im je, kako javljaju svjetske agencije, da nakon što naprave "inventar" sadašnjeg stanja u kulturi, umjetnosti i nauci, sljedeće godine u brazilskom gradu Sao Paulu - koji će, prema njihovim riječima, postati "kulturni Porto Alegre" – usvoje "svjetski manifest kulture".

Snaga utopije: nove pokretačke energije

Kada je Frensis Fukujama trijumfalno najavio "kraj istorije", svijet je već bio ušao u eru postindustrijskog globalnog kapitalizma, odnosno turbokapitalizma u njegovoj američkoj verziji. Prva žrtva tog novog preovlađujućeg "stanja duha" bilo je odsustvo svakog imaginativnog utopijskog mišljenja i djelovanja. Liberalni optimisti su povjerovali da je istorija završena, da je kapitalizam stigao do konačne pobjede i da nikakve alternative nema tom novouspostavljenom poretku stvari. Poslije kolapsa komunizma naše doba nije više prijemčivo za bilo kakvu ideju vizionarskog i utopijskog, za traganje za nekim novim društvom, drugačijim smislom života, idealima i ciljevima i izvjesnijom budućnosti. Međutim, ubrzana globalizacija otkrila je nove društvene suprotnosti i dovela do konstituisanja novih društvenih i političkih aktera na svjetskoj društvenoj i političkoj sceni. U žrvnju globalizacije veliki broj ljudi, tradicionalnih zajednica,

naroda i država jednostavno je postao isključen i marginalizovan. Suočene sa tim novim društvenim, ekonomskim i političkim izazovima globalizacije pojedine društvene grupe pribjegavaju aktima totalnog odbacivanja takvog društva i svijeta. Takvo stanje rađa i podstiče radikalna i populistička rješenja u društvenim konfliktima. U ovakvim globalnim procesima i socijalnim raslojavanjima treba tražiti razloge i izvore za pojavu i nastanak i antiglobalističkog pokreta u svijetu. U kontekstu pojave antiglobalističkog pokreta mnoge dimenzije globalizacije dobijaju nova značenja i društveno vrednovanje. Pravo pitanje nije da li smo za ili protiv globalizacije. Pravo je pitanje: Šta je to globalizacija? Kako je definišemo? Najvažnije pitanje našeg vremena, koje traži odgovor i demokratsku raspravu svih mislećih snaga svijeta glasi: Koje će vrijednosti upravljati globalnim dobom? Kuda ide globalizacija? Ko je danas u svijetu odgovoran za globalno opšte dobro i opšte zlo? Možemo li prihvatiti sve efekte globalizacije ma koliko ona koristila čovječanstvu? Je li moguća "antiglobalistička globalizacija"? Džozef Stiglic, američki ekonomista i dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju, koji je napustio Klintonov kabinet nakon što je kritikovao Međunarodni monetarni fond, nedavno je izjavio: "Globalizacija je zakazala politički i ekonomski – to je danas opšteprihvaćeno stajalište. Problem nije u globalizaciji, nego u politici MMF-a, koji je u prošlih trideset godina, umjesto stvaranja stabilnosti, više stvarao krize, tako da strategija MMF najprije koristi finansijskom tržištu, Vol Stritu i drugima." Oskar Lafonten, bivši njemački ministar finansija i bivši predsjednik Socijaldemokratske partije Njemačke također nema lijepe riječi za liberalističku globalizaciju: "U svjetskoj istoriji uvijek je bilo tako da su presuđivale zamisli vladajuće ideologije. I ono što uopšteno nazivamo Vašingtonski konsenzus je trenutno vladajuća filozofija: deregulacija, elastičnost, otvaranje tržišta. Nadam se da će se protiv toga oblikovati otpor." Lucidni slovenački sociolog Rastko Močnik ide korak dalje i upozorava: "Rezultati zadnje "modernizacije" u postsocijalizmu su poznati: po cijelom "tranzicijskom" području povećavaju se nejednakosti i sve je više siromaštva." Ali čujmo još jednom glas vapijućeg u pustinji. Profesor ekonomije na Kolumbija univerzitetu, Džozef Stiglic, svojom najnovijom knjigom o globalizaciji ponovo nas uvjerava kako globalizacija može poboljšati svijet, ali jedino ako MMF, WTO i Svjetska banka dramatično promijene način svoga djelovanja. Dvostruki dobitnik Pulicerove nagrade Tomas Fridman završava ovaj niz impresija o globalizaciji svojom opominjućom konstatacijom: "Najveću prijetnju globalizaciji predstavlja sama globalizacija, njena forma – ona sadrži sjeme vlastite samodestrukcije. Globalizacija je preteška, suviše je

nametljiva, previše je nepravedna prema prevelikom broju ljudi, isuviše je dehumanizirajuća". Čovječanstvo se teško može i ne treba povući iz započetih procesa globalizacije. Tok istorije se ne može obrnuti, ali se društvena akcija mora usmjeriti na smanjivanje negativnih posljedica globalizacije, pravedniju raspodjelu društvenog bogatstva, izgraditi globalna solidarnost, razviti svijest o ekonomskim i drugim pravima ljudi cijeloga svijeta i obezbjediti efikasnija demokratska globalna kontrola. Rješenje svakako nije rušilački antiglobalizam jer bi takva vrsta fundamentalističkog pristupa vodila u geto društvo i išla protiv objektivnih procesa i napretka čovječanstva. Ali antiglobalistički pokret s pravom zahtijeva promjenu dosadašnje paradigme globalizacije. Paradoksalno, ali istinito, i sam antiglobalistički pokret je proizvod globalizacije kao planetarnog procesa, zbog čega odbijaju prihvatiti navedenu kvalifikaciju u svome nazivu. Za mnoge predstavnike javne riječi antiglobalisti su još uvijek neka vrsta "urbanih plemena" ili "revolucionarnih turista" i svojevrsna politička atrakcija, koja se nedovoljno ozbiljno shvata u tekućim političkim dešavanjima. Mladom antiglobalističkom pokretu pripada zasluga zato što je u duhovnom mrtvilu liberalnog kapitalizma podstakao "obnovu utopijskih energija". Na ovom mjestu važno je napomenuti da je njemački filozof Ernst Bloh razlikovao dnevne od noćnih snova, utopijsko, kao pokretački princip, impuls, začetak nečega novog, klicu budućnosti, ono što tek treba da bude, od utopističkog kao ne-zbiljskog, košmarnog noćnog sna i iluzije. Šta će nastati iz ovih oslobođenih prostora ovoga trenutka nije jasno i teško je pretpostaviti kuda će tok istorije krenuti. Profesor sociologije Žan Cigler smatra da je gotovo sa pokretima za oslobođenje. Po njemu nadu ulijevaju "novo planetarno građansko društvo", vesela frakcija iz Porto Alegrea i milioni bezemljaša koji se bore za svoja prava širom Latinske Amerike. Ipak, ova borba daje tako potrebnu inicijaciju svijetu umornom i ravnodušnom, koji je izgubio svaku nadu i iluzije o mogućoj alternativi i promjeni i koji preživljava bez utopije. Jedno je sigurno. Antiglobalistički pokret dio je jedne vrlo stare priče, koja se ponavlja. One o borbi za ljudsku slobodu. Pri tome je jasno da svaka pobuna, otpor i subverzija ne mora automatski biti i emancipatorska. Na tom planu antiglobalistički pokret tek treba da se dokaže. To će pokazati vrijeme koje je pred nama. Postojeća široka mreža antiglobalista možda nema jasan, praktičan i realno provodiv program, ali oni znaju barem jedno: šta više ne žele. Ne žele ovu i ovakvu globalizaciju.

Literatura:

1. Bard Alexander i Soderkvist Jan, "Netokracija", Differo, Zagreb, 2003.
2. Bjelić Dušan, "Balkan kao metafora: Između globalizacije i fragmentacije", Beogradski krug NGO, Beograd, 2003.
3. Čomski, Noam, "Profit iznad ljudi", Novi Sad, 1998.
4. Eriksen Hylland Thomas, "Paranoja globalizacije", Sejtarija, Sarajevo, 2002.
5. Grubačić Andrej, "Globalizacija nepristajanja", Svetovi, Novi Sad, 2003.
6. Grupa autora: "Globalni svet: Osam ogleda o globalizaciji", BDSM, Beograd, 2003.
7. "Globalizacija i tranzicija, Institut društvenih nauka", Beograd, 2001.
8. Hardt, Michael i Antonio Negri, »Imperij«, Arkzin i Multimedijalni institut, Zagreb, 2003.
9. Mahathir Mohamad, "Globalizacija i nove realnosti", Ljiljan, Sarajevo, 2002.
10. Milardović Anđelko, "Globalizacija", "Pan – Liber", Osijek-Zagreb-Split, 2000.
11. Plevnik, Jasna, "Iza globalizacije: Geoeconomija međunarodnih odnosa", Golden marketing, Zagreb, 2003.
12. Pečujlić Miroslav, "Globalizacija, dva lika sveta", "Gutenbergova galaksija", Beograd, 2003.
13. Spivak Gajatra, "Kritika postkolonijalnog uma", Beogradski krug NGO, Beograd, 2003.
14. Stiglic E. Džozef, "Protivrečnosti globalizacije", SBM-X, Beograd, 2004.
15. Vrhunec Marko, "Svet na raskršću", Dan Graf, Beograd, 2002.